

Ministerul Culturii al Republicii Moldova
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ

**Istorie, etnografie și spiritualitate în viziunea
personalităților basarabene din a doua jumătate
a sec. al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea**

In memoriam Acad. Iustin Frățiman

Ediția a VI-a

23 septembrie 2025

Programul și rezumatele comunicărilor

Chișinău • 2025

Comitetul de organizare:

Drd. Petru VICOL – președinte, dr. Teodor CANDU – vicepreședinte, dr. Varvara BUZILĂ, dr. Andrei PROHIN (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală), dr. Igor BERCU (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova) dr. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC (Institutul de Istorie), dr. Ion URSU (Institutul Patrimoniului Cultural), dr. Silviu ANDRIEȘ-TABAC (Societatea de Genealogie, Heraldică și Arhivistică „Paul Gore”), Eduard POTÂNGA (Editura „Lexon-Prim”).

Comitetul științific:

Drd. Petru VICOL – președinte, dr. Teodor CANDU – vicepreședinte, dr. Varvara BUZILĂ, dr. Andrei PROHIN (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală), dr. Igor BERCU (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova) dr. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC (Institutul de Istorie), dr. Ion URSU (Institutul Patrimoniului Cultural), dr. Silviu ANDRIEȘ-TABAC (Societatea de Genealogie, Heraldică și Arhivistică „Paul Gore”).

Tehnoredactare: Andrei PROHIN.

Copertă și machetare: Nadejda POTÂNGĂ.

Culegerea se publică în cadrul programului de cercetare „19.01.01. Dimensiunile valorice ale patrimoniului muzeal în procesul de afirmare a reperelor identitare ale Republicii Moldova pe plan european” (2024-2027).

Programul și rezumatele apar cu suportul financiar al editurii LEXON-PRIM.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

"Istorie, etnografie și spiritualitate în viziunea personalităților basarabene din a doua jumătate a sec. al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea", conferință științifică (6 ; 2025 ; Chișinău). Conferința științifică "Istorie, etnografie și spiritualitate în viziunea personalităților basarabene din a doua jumătate a sec. al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea" : In memoriam Acad. Iustin Frățiman, Ediția a 6-a, 23 septembrie 2025 : Programul și rezumatele comunicărilor / comitetul științific: Petru Vicol (președinte) [et al.]. – Chișinău : Lexon-Prim, 2025. – 23, [1] p.

Antetit.: Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. – [30] ex.

ISBN 978-9975-173-77-3.

94(478)"18/19"(092)(082)

I-87

MD-2049, mun. Chișinău, str. București 59
GSM: 0 699 04 555; 0 795 29 555
fax. 022 28 81 78; www.lexon.md
e-mail: lexonprim2001@gmail.com

© Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, 2025.

© Editura Lexon-Prim, 2025.

PROGRAM

10.00-10.15. Deschiderea conferinței.

Cuvânt de salut:

Petru VICOL, drd., director general, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală.

Ion GUMENÂI, dr. hab., prof. univ., Facultatea de Istorie și Filosofie, USM, specialist principal, Agenția Națională a Arhivelor.

10.15-11.30. Sesiune de comunicări.

Moderator: Andrei PROHIN, dr., secretar științific, MNEIN.

1. Ion GUMENÂI, dr. hab., prof. univ., Facultatea de Istorie și Filosofie, USM, specialist principal, Agenția Națională a Arhivelor, *Unele date cu referire la legăturile dintre Andronic Popovici și Simion Bălăcescu.*

2. Tudor CIOBANU, cerc. șt., Agenția Națională a Arhivelor, *Reflecții despre viață, oameni și cărți, în scrisorile lui George Samurean adresate Arhimandritului Andronic Popovici.*

3. Adrian DOLGHI, dr., cerc. șt. coord., Secția Etnografie, MNEIN, *Elucidarea de către B.P. Hasdeu a unor aspecte ale vieții cotidiene în lucrarea „Istoria critică a românilor”.*

4. Elena COJOCARI, drd., director adjunct Proiecte culturale și educative, MNEIN, *Etnografia pruto-nistreană în primele decenii ale secolului XX. Contribuția etnografică și muzeală a lui Petru A. Șuman-schi în cercetarea culturii românești, bulgare și găgăuze.*

11.30 – 12.00. Pauză de cafea

12.00-13.00. Sesiune de comunicări

Moderator: *Andrei PROHIN, dr., secretar științific, MNEIN.*

5. Tatiana BOCLINCĂ, profesoară de istorie, Liceul de Creativitate și Inventică „Prometeu-Protalent”, *Iustin Frățiman și dimensiunea spirituală a operei sale.*

6. Natalia MAFTEUȚĂ, cerc. șt., Institutul de Istorie al USM, *Rolul activității corpului didactic din Basarabia interbelică în consemnarea și valorizarea istoriei și tradițiilor locale.*

7. Teodor CANDU, dr., conf. cerc., director prim-adjunct, MNEIN, *Un deceniu de cercetări etnografice și monografice ale lui Petre V. Ștefănuță în regiunea Codrilor din centrul Basarabiei.*

8. Maria GOGU-ZINOVII, dr., șef Direcție Generală a Fondului Arhivistic Guvernamental, Agenția Națională a Arhivelor, *Mihai Dolgan – între creație și represiune: experiența deportării.*

9. Petru VICOL, drd., director general, MNEIN, *Medicul și intelectuală Olga Indzinschi (1929-2025) – martora unui secol de istorie.*

13.00-13.30. Concluzii.

UNELE DATE CU REFERIRE LA LEGĂTURILE DINTRE ANDRONIC POPOVICI ȘI SIMION BĂLĂCESCU

*Ion GUMENĂI, dr. hab., prof. univ.,
Facultatea de Istorie și Filosofie, USM,
specialist principal, Agenția Națională a Arhivelor*

Plecarea unei părți a monahilor de la Lavra Neamțului, printre care și a lui Andronic Popovici, și întemeierea mănăstirii Noul Neamț, nu a însemnat și o rupere definitivă a relațiilor celor veniți în Basarabia cu teritoriul și cu persoanele din stânga Prutului. Dimpotrivă, mănăstirea de la Chițcani a devenit, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, unul din principalele centre de legătură, dacă nu chiar principalul, al spiritualității și tradiției culturale românești de pe cele două maluri ale Prutului.

În acest sens, ne servesc drept mărturie diferitele linii de corespondențe dintre stareții noului locaș, Teofan Cristea și Andronic Popovici, și o serie de personalități marcante ale vieții moral-spirituale din statul nou-creat, România. Din șirul acestora vom analiza cea care l-a avut ca respondent pe Simion Bălăcescu, cunoscut și ca Silvestru Bălănescu Ploîșteanu, decan al Facultății de Teologie din București și cel de-al 33-lea episcop al Hușilor.

**REFLECȚII DESPRE VIAȚĂ, OAMENI ȘI CĂRȚI,
ÎN SCRISORILE LUI GEORGE SAMUREAN
ADRESATE ARHIMANDRITULUI ANDRONIC POPOVICI**

Tudor CIOBANU, cerc. șt.,
Agencia Națională a Arhivelor

George (Gheorghe) Samurean s-a născut în anul 1855, în localitatea Burdijeni, ținutul Botoșani; a trecut la cele veșnice în anul 1905. Pe linie maternă a fost nepotul arhimandritului Theoctist Scriban, un reprezentant de seamă al familiei care a dat națiunii române doi mari teologi și arhieri. În anul 1880, absolvea Seminarul Duhovnesc de la Chișinău, fiind din aceeași promoție cu arhiereul-martir de origine basarabeană Arsenii Stadnițchi, istoric și teolog de seamă de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, de care îl lega o relație de prietenie. G. Samurean a fost autor al mai multor studii de istorie a religiei, editate atât în publicațiile din România (*Biserica Ortodoxă Română, Revista literară*), cât și în cele din Imperiul Rus (*Православный вестник, Странник*). Fiind om al epocii sale, a avut o bogată corespondență cu distinse personalități ale timpului, activitate ce conține informații relevante pentru istoria națională, care cu regret este mai puțin cunoscută publicului.

În comunicarea de față, dorim să ne oprim asupra unor părți ale bogatei sale corespondențe cu contemporanii și, în special, cea pe care a purtat-o cu arhimandritul Andronic Popovici, distins isto-

ric al vieții monahale de la Lavra Neamțului și a Secului, istoric al vieții religioase a românilor, neobosit copist de cărți religioase și patristice, dar și un prolific memorialist al epocii sale. Corespondența vizată a fost purtată de eroul nostru în primii ani după absolvirea Seminarului Teologic din Chișinău, când își găsisese și primul post de serviciu la București. Aceste izvoare au fost identificate în fondul arhivistic „Mănăstirea Noul-Neamț”, arhivat astăzi la Agenția Națională a Arhivelor. Din cadrul ei aflăm că tânărul absolvent îi împărtășea duhovnicului Andronic trăirile și opiniile despre perioada pe care o traversa, își destăinuia gândurile de viitor, justificându-și alegerea de a urma Facultate de Litere în defavoarea Facultății de Teologie. Această corespondență este valoroasă întrucât autorul ei îi relatea adresatului despre personalitățile cu care a avut șansa să interacționeze, schițându-le unora dintre acestea câte o scurtă caracteristică, cum ar fi cazul *episcopului de Roman, Melchisedec Ștefănescu*, sau al *episcopului de Râmnic, Atanasie Stoenescu*. Cerea sfaturi și nu ezita să solicite ajutor. Nu în ultimul rând, aducând diferite știri interlocutorului său despre familia Scriban.

Valoarea acestor epistole este incontestabilă nu numai datorită știrilor de natură privată pe care le reflectă, dar și prin faptul că autorul expune duhovnicului nemțean unele noutăți despre viața bisericească de la Iași și București (cum ar fi știrea despre alegerea lui Iosif Bobulescu în calitate de episcop de Râmnic, numirea episcopului Narcis Crețulescu ca vicar la Iași). Deseori îl înștiințează despre aparițiile editoriale din România (*Pălăria părintelui Brănescu, Războaiele dintre ruși și turci* de A.D. Xenopol, *Veniamin Costachi, mitropolit al Moldovei și Sucevei (1766-1846)* de Andrei Vizanti).

Prin intermediul valorificării acestei corespondențe, cu siguranță, se pot aduce noi date la biografia lui George Samurean, dezvăluirea trăirilor unui tânăr în primii ani de activitate, dar și privitor la evoluția atitudinilor sale față de contemporani. Cu siguranță, analiza va aduce un grăunte de noutate despre realitățile epocii în care a activat protagonistul nostru, o perioadă de frământări, căutări pentru constructul unei națiuni tinere, după cum era națiunea română de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

**ELUCIDAREA DE CĂTRE B.P. HASDEU A UNOR ASPECTE
ALE VIEȚII COTIDIENE ÎN LUCRAREA
*ISTORIA CRITICĂ A ROMÂNILOR***

***Adrian DOLGHI, dr., cerc. șt. coord.,
Secția Etnografie, MNEIN***

Abordarea vieții cotidiene în opera lui B. P. Hasdeu a reprezentat o inovație epistemologică semnificativă pentru istoriografia românească a secolului al XIX-lea, deși nu și-a propus drept scop cercetarea separată a acestui subiect. Hasdeu a integrat în cercetarea sa elementele aparent minore ale cotidianului – locuința, vestimentația, alimentația și ocupațiile tradiționale – transformându-le în instrumente esențiale pentru elucidarea unor probleme istorice fundamentale, precum originea și continuitatea poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Analiza locuinței, în special a bordeiului, ilustrează caracterul inovator al metodologiei hasdeene. În studiul vestimentației, Hasdeu valorifică metoda „Wörter und Sachen” (cuvintele și lucrurile), prin care studiază termenul lingvistic împreună cu obiectul pe care îl desemnează. Cercetarea aspectelor legate de alimentație în opera lui Hasdeu relevă o înțelegere profundă a valorii acestora pentru reconstrucția istorică. Perspectiva sa, conform căreia limba funcționează „ca un sarcofagiu conservând o mumie” a unor practici alimentare străvechi, ilustrează înțelegerea limbajului ca depozitar al memoriei colective, concept ce va deveni central în istoriografia secolului XX. Prin valorificarea terminologiei alimen-

tare, Hasdeu reconstruiește etape din evoluția culturală a românilor, demonstrând continuitatea practicilor alimentare în spațiul carpato-dunărean. În abordarea ocupațiilor tradiționale, metodologia hasdeană îmbină analiza filologică cu observația empirică și studiul comparativ.

Viziunea lui Hasdeu asupra importanței vieții cotidiene pentru înțelegerea proceselor istorice majore, exprimată metaforic prin afirmația că „copilăria și junia sunt singurele chei pentru dezlegarea numeroaselor enigme ale bărbăției”, reflectă o concepție modernă asupra istoriei ca știință socială integrativă, care anticipează unele idei ale metodologiei Școlii Analelor.

Contextul elaborării „Istoriei critice a românilor”, ca răspuns la teoriile lui Roesler, demonstrează că studiul elementelor cotidiene nu a reprezentat pentru Hasdeu un scop în sine, ci un instrument metodologic pentru soluționarea unor probleme istoriografice majore. Această instrumentalizare a istoriei vieții cotidiene în serviciul construcției argumentative demonstrează caracterul pragmatic al metodologiei hasdeene.

**ETNOGRAFIA PRUTO-NISTREANĂ ÎN PRIMELE DECENII
ALE SECOLULUI XX. CONTRIBUȚIA ETNOGRAFICĂ
ȘI MUZEALĂ A LUI PETRU A. ȘUMANSCHI ÎN CERCETAREA
CULTURII ROMÂNEȘTI, BULGARE ȘI GĂGĂUZE**

Elena COJOCARI, drd.,
director adjunct Proiecte culturale și educative, MNEIN

Petru A. Șumanschi a fost un cercetător amator și etnograf dedicat, care în anii 1911-1912 a desfășurat o activitate intensă de colectare și documentare a materialelor etnografice în regiunea pruto-nistreană, concentrându-se asupra populațiilor românești, bulgare și găgăuze. Originar din Chișinău, el a fost recomandat de către pământeanul său, arhitectul Alexei V. Șciusev, conducerii Secției de Etnografie a Muzeului Rus. Datorită acestui fapt, Șumanschi a întreprins numeroase deplasări în Basarabia, cu scopul de a aduna obiecte reprezentative ale culturii tradiționale locale.

Contribuțiile sale s-au materializat în crearea unor colecții muzeale valoroase, care au inclus costume tradiționale unice, obiecte de uz casnic, unelte agricole, instrumente muzicale, obiecte de ritual și modele de gospodării tradiționale. De exemplu, în satul Ceadâr-Lunga, el a achiziționat un set de șapte obiecte din costumul de iarnă găgăuz, descris în detaliu și evidențiind particularități naționale exclusive acestei etnii. A documentat și piese de ritual precum amulete „de deochi”, pâine de nuntă și colaci pentru pomeniri, prezentând dimensiunea spirituală și socială a comunităților studiate.

Șumanschi s-a angajat, de asemenea, în realizarea unor modele detaliate ale gospodăriilor din Basarabia, ilustrând arhitectura vernaculară și organizarea spațiului domestic, oferind astfel o perspectivă tridimensională asupra modului de viață tradițional al populației locale de bază și etniilor conlocuitoare. Aceste modele, însoțite de descrieri detaliate, au fost transmise Muzeului Rus pentru expunere și studiu, contribuind la dezvoltarea metodei de cercetare etnografică prin observație directă și reproducere fidelă a mediului rural.

Importanța activității lui Petru A. Șumanschi constă în documentarea și conservarea patrimoniului cultural material și spiritual, într-un context temporal în care astfel de comunități se aflau sub o presiune majoră a modernizării și influențelor exterioare. Colectările sale au influențat pozitiv dezvoltarea muzeologiei etnografice în Basarabia, un exemplu valoros pentru studiul diversității culturale și etnice din regiune, devenind o sursă importantă pentru înțelegerea tradițiilor românești, bulgare și găgăuze.

IUSTIN FRĂȚIMAN ȘI DIMENSIUNEA SPIRITUALĂ A OPEREI SALE

*Tatiana BOCLINCĂ, profesoară de istorie,
Liceul de Creativitate și Inventică „Prometeu-Protalent”*

Iustin Frățiman (1870–1927), istoric și publicist basarabeian, a lăsat posterității nu doar lucrări de analiză istorică, ci și o profundă reflecție asupra rolului spiritualității în menținerea identității românești. Ceea ce impresionează în scrierile sale este faptul că istoria nu este prezentată ca o succesiune de evenimente, ci ca o luptă permanentă pentru păstrarea sufletului național.

Unul dintre aspectele centrale ale operei sale este atenția acordată Bisericii Ortodoxe. În studiile despre episcopiile și mănăstirile din Basarabia și Bucovina, Frățiman subliniază rolul acestora ca bastioane ale românismului. El arată că spiritualitatea nu a fost doar o experiență intimă, ci o forță colectivă care a consolidat rezistența culturală în fața procesului de rusificare. Slujbele în limba română, educația morală și tradițiile religioase au reprezentat pentru români un „scut al memoriei” împotriva uitării.

În lucrarea „Basarabia în trecut și acum”, dimensiunea spirituală se împletește cu analiza istorică. Frățiman descrie nu doar transformările politice ale provinciei, ci și felul în care oamenii simpli au rămas ancorați în credință, găsind în biserică un spațiu de refugiu și continuitate. Pentru el, istoria Basarabiei este de neconceput fără această legătură profundă dintre identitate și spiritualitate.

Cercetările dedicate românilor din Transnistria au și ele o componentă spirituală puternică. Frățiman demonstrează că, dincolo de Nistru, românii au păstrat credința strămoșească și limba maternă, chiar în condiții vitrege. Comunitățile religioase de acolo au fost dovezi vii ale rezistenței spirituale, confirmând ideea unității naționale.

Astfel, întreaga sa operă poate fi citită ca un apel la conștientizarea faptului că identitatea unui popor nu se menține doar prin hotare politice, ci prin forța spirituală a credinței, limbii și culturii. Frățiman nu privea Biserica doar ca instituție, ci ca inimă a comunității românești, un loc unde se plămădea continuitatea.

Moștenirea sa rămâne actuală: într-o lume marcată de schimbări rapide și crize de identitate, scrierile lui Iustin Frățiman ne amintesc că spiritualitatea și memoria istorică sunt elemente fundamentale pentru a păstra unitatea și demnitatea unui neam.

ROLUL ACTIVITĂȚII CORPULUI DIDACTIC DIN BASARABIA INTERBELICĂ ÎN CONSEMNAREA ȘI VALORIZAREA ISTORIEI ȘI TRADIȚIILOR LOCALE

Natalia MAFTEUȚĂ, cerc. șt.,

Institutul de Istorie al USM

Perioada interbelică a reprezentat pentru Basarabia un moment de reintegrare în spațiul cultural românesc, după un secol de dominație țaristă. Prin reforma școlară din 1924, autoritățile au urmărit să consolideze unitatea culturală și națională a provinciei. Învățătorii au avut un rol esențial în acest proces, fiind nu doar formatori ai tinerei generații, ci și agenți ai modernizării și ai documentării vieții rurale.

Un rol important în trezirea interesului pentru cultura, tradițiile și obiceiurile românilor din Basarabia îl constituie vizita etnografului Tudor Pamfile la Chișinău, imediat după Unire. În articolul „O lucrare pe care trebuie să o facă învățătorii basarabeni”, publicat în primele numere ale revistei „Școala Basarabiei”, el sublinia legătura sacră dintre om și pământ, văzută ca o moștenire a strămoșilor și ca o temelie a vieții comunitare. Pamfile considera că această legătură trebuie întărită prin cunoaștere și muncă conștientă, iar rolul de mediator îi revenea învățătorului, preotului și cărturarilor satului.

În scopul întăririi legăturii identității locale și naționale, Pamfile recomanda alcătuirea unei geografii și a unei istorii a fiecărui sat. Planul său includea elaborarea de hărți topografice cu denumiri istorice ale drumurilor, apelor, dealurilor și gospodăriilor, precum și

consemnarea istorioarelor legate de apariția localității, a școlii, a bisericii sau a primilor locuitori din regiune. Aceste informații urmau să fie publicate și păstrate cu sfințenie pentru generațiile viitoare.

În viziunea lui Pamfile, cunoașterea mediului și a istoriei proprii era esențială pentru dezvoltarea culturală și morală a satului românesc. El conchidea că omul poate înțelege rostul vieții doar dacă știe ce moștenire are „sub picioarele lui”, adică în propria comunitate și în tradiția părinților și strămoșilor.

În aceeași direcție, revista „Școala Basarabiei” a publicat materiale semnate de Liviu Florea Marian, Apostol Culea, Gheorghe Tofan, Dimitrie Faur ș.a., care încurajau colectarea tradițiilor, obiceiurilor și istoriilor locale. Apostol Culea, în mod special, argumenta că ființa națională este alcătuită nu doar din trupul trecător, ci și din partea trainică – limba, obiceiurile și ideile – care trebuie cultivate și apărute. Culea pleda pentru o pedagogie a treptelor cultural-istorice: educația patriotică trebuie să înceapă de la familia copilului, apoi de la localitate și regiune, pentru ca mai târziu să se ridice la dimensiunea națională. Patriotismul local era, astfel, fundamentul patriotismului național. În acest proces, un rol major îl aveau tradițiile, colindele, obiceiurile și poveștile satului, care înrădăcinează sufletul copilului în glia strămoșească. Învățătorul trebuia să apropie elevii de „istoria vie” prin excursii, studierea obiectelor arheologice, interpretarea legendelor și apoi studierea materiilor teoretice.

Conform programelor de studiu din cadrul Școlilor Normale, viitorii pedagogi studiau elemente generale de sociologie, cu aplicații practice legate de activitatea monografică desfășurată în sate. Astfel, învățătorii erau pregătiți să observe, să colecteze și să analizeze date referitoare la structura socială, la obiceiuri, la ocupații și la

viața cotidiană a comunităților rurale. Această orientare se înscria în spiritul cercetărilor sociologice coordonate la nivel național de Dimitrie Gusti, care urmăreau elaborarea de monografii complete ale satului românesc.

Astfel, în perioada interbelică, mulți reprezentanți ai intelectualității – învățători din Basarabia – au realizat lucrări monografice ale satelor în care activau. Aceste lucrări erau rodul observației directe, al interviurilor cu sătenii, al cercetării documentelor locale și al unei dorințe de a fixa în scris particularitățile fiecărei comunități.

Subsemnata a identificat la Arhivele Naționale din România peste 30 de astfel de monografii, ceea ce dovedește caracterul extins al fenomenului. Deși nu toate respectau un cadru unitar și nu aveau întotdeauna rigoarea științifică, ele surprind cu fidelitate universul rural basarabean în perioada interbelică: structura socială a satului, ocupațiile tradiționale și cele emergente, obiceiurile de familie și comunitare, folclorul, limba vorbită, formele de organizare agricolă, nivelul educațional și raportarea la administrația centrală.

Aceste monografii aveau o dublă funcție:

- educativă, pentru învățătorii care își exersau astfel capacitatea de observație și analiză;
- documentară, pentru cercetătorii de azi, care pot reconstitui viața satului basarabean interbelic.

Activitatea dascălilor basarabeni se înscria în același cadru al cercetărilor monografice românești, animate de Școala Sociologică de la București. Totuși, spre deosebire de echipele lui Dimitrie Gusti, care erau formate din sociologi, economiști, medici, etnografi și artiști, învățătorii basarabeni lucrau individual și într-un context adesea lipsit de resurse.

Această diferență face ca monografiile lor să fie mai heterogene ca metodă, dar și mai autentice ca perspectivă, întrucât redau vocea comunității prin intermediul celui mai apropiat reprezentant al intelectualității locale – dascălul de la sat.

Dincolo de aspectul metodologic, aceste monografii au avut un rol de consolidare a identității culturale românești în Basarabia. Prin documentarea vieții cotidiene și prin valorizarea tradițiilor locale, ele au demonstrat apartenența acestei provincii la același univers cultural al satului românesc.

Prin aceste demersuri, dascălii basarabeni s-au dovedit nu doar educatori ai copiilor, ci și păstrători ai memoriei colective și promotori ai unei identități culturale comune. Astăzi, monografiile lor pot servi ca surse de referință pentru istorici, sociologi și antropologi, contribuind la înțelegerea complexă a societății basarabene interbelice.

UN DECENIU DE CERCETĂRI ETNOGRAFICE ȘI MONOGRAFICE ALE LUI PETRE V. ȘTEFĂNUCĂ ÎN REGIUNEA CODRILOR DIN CENTRUL BASARABIEI

*Teodor CANDU, dr., conf. cerc.,
director prim-adjunct, MNEIN*

Petre V. Ștefănuță rămâne a fi unul dintre cei mai cunoscuți etnografi ai regiunii Basarabiei din perioada interbelică, format în contextul tumultos al primelor decenii ale secolului XX. După absolvirea școlii primare din satul de baștină, Ialoveni, își continuă studiile secundare la Chișinău și cele universitare – la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde a intrat în cercul apropiaților Școlii sociologice a lui Dimitrie Gusti, fapt care și-a lăsat amprenta asupra activității sale din perioada deceniului al patrulea al secolului XX.

Un subiect de căpătâi al operei omului de știință Petre V. Ștefănuță a fost culegerea și valorificarea folclorului și a mărturiilor etnografice din Basarabia, dintre care se evidențiază două microzone: a Codrilor din centrul Basarabiei și a localităților de la Nistrul de Jos. Prima microzonă, unde în vremea lui se mai păstrau „petice din codrii vestiți ai Bâcului și Tigheciului”, a constituit obiectul lucrării „Folclor din județul Lăpușna”, editată în anul 1933, în cadrul „Anuarului Arhivei de Folclor”. Lucrarea reflectă informații valoroase despre datinile culese de către autor în satele din proximitatea localității sale de baștină. Autorul le-a clasificat în sate de câmpie și de codru, unde a încercat să stabilească elementele ce unesc cele două microzone pe care le-a sesizat.

Ideea continuării studiilor și colectării de noi date pentru această regiune nu a părăsit-o după editarea amintitei lucrări. Faptul l-a provocat ca, la sfârșitul deceniului, să schițeze un proiect ambițios de studiere a folclorului și tradițiilor dintr-o serie de sate din aceleași regiune, care s-au încununat cu studiul „Literatura populară din satul Iurcenii”, dar și cu unele intenții de documentare a satelor, în campaniile ce urmau să fie organizate începând cu vara anului 1939, pe parcursul a trei campanii consecutive, timp de trei ani, la Vâprova, Horodiște și Ulmu. Proiectul nu a mai putut fi dus la bun sfârșit din cauza schimbărilor geopolitice produse în anul 1940, când regiunea Pruto-Nistreană a fost ruptă din componența Regatului României, iar protagonistul nostru a căzut victimă a terorii regimului totalitar-bolșevic instaurat în regiune.

În cadrul comunicării noastre, ne propunem să evidențiem rezultatele obținute de Petre V. Ștefănuță, în documentarea și valorificarea tradiției populare din regiunea de Codru a Basarabiei, temă pe care o considerăm a fi piatra de căpătâi a operei regretatului om de știință.

MIHAI DOLGAN – ÎNTRE CREAȚIE ȘI REPRESIUNE: EXPERIENȚA DEPORTĂRII

Maria GOGU-ZINOVII, dr.,
șef Direcție Generală a Fondului Arhivistic Guvernamental,
Agenția Națională a Arhivelor

Mihai Dolgan (1942–2008), compozitor și fondator al formației „Noroc”, a fost una dintre personalitățile culturale marcante ale Republicii Moldova. În copilărie, familia sa a fost victima represiunilor sovietice. În 1949, în cadrul celui de-al doilea val de deportări din RSS Moldovenească, familia Dolgan a fost deportată în Siberia, în regiunea Kurgan. Cel mai probabil, experiența deportării i-a modelat sensibilitatea artistică, regăsită ulterior în creațiile sale muzicale. Temele identitare, nostalgia și dorul de casă se reflectă indirect în melodiile compuse, contribuind la consolidarea conștiinței naționale prin muzică. Deportarea lui Mihai Dolgan nu este doar un episod biografic, ci și o mărturie despre drama colectivă a basarabenilor supuși represiunilor staliniste. În anul 2025, a fost transmis la păstrare de stat, în fondurile Agenției Naționale a Arhivelor, dosarul familiei Dolgan, care s-a aflat în depozitul special al Ministerului Afacerilor Interne. Acest dosar conține informații despre familia Dolgan, locul unde au fost dislocați, sentința și alte documente inedite ce se referă la deportarea familiei. Destinul lui Mihai Dolgan se înscrie în paradigma intelectualilor și artiștilor basarabeni care, în ciuda persecuțiilor, au contribuit decisiv la menținerea identității naționale și culturale.

MEDICUL ȘI INTELECTUALA OLGA INDZINSCHI (1929-2025) – MARTORA UNUI SECOL DE ISTORIE

*Petru VICOL, drd.,
director general, MNEIN*

Acest articol este un omagiu adus medicului și intelectualului Olga Indzinschi, femeie care a contribuit mult la dezvoltarea medicinei autohtone și la creșterea unor generații de medici, cunoscuți astăzi nu numai în Republica Moldova, dar și peste hotarele ei. A fost o personalitate care a cunoscut cele mai importante și dificile perioade ale istoriei noastre, fiind un martor viu al atrocităților războiului, foametei și deportărilor.

Olga Indzinschi s-a născut la 23 mai 1929, la Chișinău, în familia lui Nicolae și Antonia Indzinschi. Tatăl ei a fost inginer cadastral, iar mama – casnică. Potrivit documentelor din arhiva familiei, Nicolae Indzinschi s-a născut în satul Cioburciu, din stânga Nistrului, în 1890, în familia lui Iosif și Xenia Indzinschi. Fiica lor, Olga, și-a făcut studiile la Școala Primară nr. 4 de fete din Chișinău, fiind una dintre cele mai bune eleve din clasă. Apoi a urmat Liceul Teoretic de fete „Regina Elisabeta”. După ocupația sovietică în 1944, a continuat învățătura la Școala nr. 16 din Chișinău.

În perioada anilor 1948-1954, și-a făcut studiile la Institutul de Medicină din Chișinău (Universitatea de Stat de Medicină), apoi fiind angajată la Spitalul Clinic Republican, unde activat până la începutul anilor 90, odată cu ieșirea la pensie. Documentele familiei demonstrează dragostea și devotamentul său față de medicină, dar

și o ascensiune în cariera medicală. Astfel, în 1961, a fost singurul medic din Moldova trimis la cursuri de perfecționare la Moscova, devenind ulterior una din fondatoarele școlii de chirurgie toracică din Moldova.

A contribuit și la crearea școlii de chirurgie cardiovasculară de la Spitalul Clinic Republican. A colaborat cu personalități marcante precum: Nicolae Testemițeanu, Timofei Moșneaga, Natalia Gheorghiu, Nicolae Gladun și alții. A contribuit la formarea și educarea mai multor generații de medici.

Pe lângă activitatea profesională, Olga Indzinschi a fost și o intelectuală desăvârșită. A deținut o colecție de mii de titluri de carte și albume dedicate celor mai mari pictori ai lumii. A lăsat în urmă și o arhivă cu documente și imagini valoroase, care ne va ajuta să cunoaștem mai bine această personalitate și familia ei, dar și să descoperim mai profund acest secol de istorie.

CUPRINS

Program	3
Ion GUMENÂI	
<i>Unele date cu referire la legăturile dintre Andronic Popovici și Simion Bălăcescu</i>	5
Tudor CIOBANU	
<i>Reflecții despre viață, oameni și cărți, în scrisorile lui George Samurean adresate Arhimandritului Andronic Popovici</i>	6
Adrian DOLGHI	
<i>Elucidarea de către B.P. Hasdeu a unor aspecte ale vieții cotidiene în lucrarea <i>Istoria critică a românilor</i></i>	9
Elena COJOCARI	
<i>Etnografia pruto-nistreană în primele decenii ale secolului XX. Contribuția etnografică și muzeală a lui Petru A. Șumanschi în cercetarea culturii românești, bulgare și găgăuze</i>	11
Tatiana BOCLINCĂ	
<i>Iustin Frățiman și dimensiunea spirituală a operei sale</i>	13
Natalia MAFTEUȚĂ	
<i>Rolul activității corpului didactic din Basarabia interbelică în consemnarea și valorizarea istoriei și tradițiilor locale</i>	15
Teodor CANDU	
<i>Un deceniu de cercetări etnografice și monografice ale lui Petre V. Ștefănuță în regiunea Codrilor din centrul Basarabiei</i>	19
Maria GOGU-ZINOVII	
<i>Mihai Dolgan – între creație și represiune: experiența deportării</i>	21
Petru VICOL	
<i>Medicul și intelectualul Olga Indzinschi (1929-2025) – martora unui secol de istorie</i>	22